

نقش گفتمان ملی-شیعی در شکل گیری نمایش های خیمه شب بازی در عصر صفویان (مطالعه موردی: نمایش شاه سلیم بازی)

فاطمه کاتب، ریحانه رفیع زاده اخویان

۱- دانشجویار دانشکده هنر، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

۲- دانشجوی دکتری، رشته پژوهش هنر، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

چکیده

انسان به عنوان یک موجود اجتماعی همواره نسبت به فعالیت های جمعی و از جمله بازی و سرگرمی گرایش داشته است. در بسیاری از موارد مرز میان آیین، بازی و نمایش قابل تفکیک نیست. از آن جمله می توان به کاربرد ماسک ها در این حوزه اشاره کرد که در ابتدا نقش آیینی داشت و بعدها در حوزه نمایش و سرگرمی راه یافته و در سیر تحولی خود به عروسک تبدیل شد. در زمان صفویان نوعی نمایش عروسکی به نام خیمه شب بازی رواج یافت که موضوع غالب آنها طنز و انتقاد اجتماعی بوده و شخصیت های این نمایش ها به امپراطوری عثمانی ارجاع می یافت. شاخص ترین ویژگی دوره صفوی، احیای وحدت ملی ایرانیان تحت لوای تشیع و تشکیل نوعی هویت شیعی-ملی بود و این امر مستلزم برساخت دیگری می باشد که در اینجا نقش آن را دولت عثمانی برعهده می گیرد. پرسش اصلی در این مقاله چگونگی نقش گفتمان ملی-شیعی در شکل گیری نمایش های خیمه شب بازی در عصر صفویان می باشد.

هنرمند عصر صفوی تحت تاثیر گفتمان موجود در ساخت هویت ملی-شیعی و ایجاد تمایز، با ارجاع به شاه عثمانی به منزله دیگری دست به خلق هنری زده و با پاره پاره کردن بدن خود در قالب عروسک نمایشی دست به نقد سیاسی-اجتماعی می زند.

واژگان کلیدی: صفویان، قدرت، نمایش عروسکی، بدن.

۱. مقدمه

انسان از آغاز حیات به بازی گرایش داشته و در هر زمانه و با هر سن و جنسیتی خود را با بازی ها سرگرم کرده است. بازی یک رفتار اجتماعی است و با فرهنگ جامعه سازنده آن هماهنگی دارد. در واقع ویژگی های اقلیمی و نظام های فرهنگی و اجتماعی بر پیدایش، شکل، محتوا، شیوه، ابزار و نقش بازیکنان موثر است. شناخت جامعه سازنده یک بازی برای شناخت آن بازی نیاز است، از سویی